

De visie op homoseksualiteit bij mormonen: verkenning in een historisch-sociologisch kader

Wilfried Decoo & Ellen Decoo*

Summary

The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints, commonly known as LDS Church or Mormon Church, typifies a conservative Christian branch that has been moving through phases in its views on homosexuality. We apply a historical-sociological framework, valid for most of Christianity, to identify how Mormon church leaders shifted from ambiguous tolerance to condemnation of homosexuality. A moral-theological rationale grew only afterwards. Individual church leaders determined the tone which morphed from homophobic to empathetic rhetoric with the nurture-nature debate, the fight against same-sex marriage, and the drama of teen suicides as backdrop. For Mormon gays and lesbians the present doctrine requires them to sacrifice their sexual identity in order to earn social inclusiveness and a promise of salvation. In a broader context of the development of newer religions, Mormonism wants to profile itself as a full-fledged church with both strong principles and Christian charisma, thus trying to shed a historically marginal heritage.

Inleiding

Sinds het verschijnen van Michel Foucaults *Histoire de la sexualité* in 1976 en John Boswells *Christianity, Social Tolerance, and Homosexuality* in 1980 – beiden mijlpalen voor nieuwe paradigma's – hebben een groot aantal historisch-sociologische studies de ontwikkelende houdingen binnen christelijke kerken jegens homoseksualiteit verder uitgediept (zie literatuuroverzichten in Chapman & Janes 2018; Kuefler 2006, 2018; Weeks 2016). Welke thema's overheersen in die studies?

Allicht is het meest verrassende thema de tolerantie voor homofiele verlangens en uitingen sinds het begin van het christendom. Het hoort bij de revisionistische visie dat vroege christelijke schrijvers, op uitzonderingen na,

---

* Wilfried Decoo is emeritus hoogleraar pedagogie en toegepaste taalkunde aan de Universiteit Antwerpen en de mormoonse Brigham Young University in Utah (V.S.). Ellen Decoo (dochter van Wilfried Decoo) is sociologe en doceert aan het Salt Lake Community College en aan het Westminster College in Salt Lake City, Utah. Zij werkt aan een doctoraat over 'Mormon gender roles' aan de Universiteit Gent.

die verlangens en uitingen niet alleen erkenden maar vaak ook ophemelden, zij het omfloerst in lyriek of mystiek. Groeiende afkeuring kwam er pas in de late middeleeuwen, maar dan nog bleef homofilie eeuwenlang achtenswaardig indien tactisch bekoorlijk verbeeld (onder meer Brundage 2009; Cadden 2013; Cocks 2017; Ferguson 2016; Martin 2008; Smith 1994; Traub 2016; Zeikowitz 2016).

De oorsprong van de afkeur vormt een tweede thema, namelijk de impact van dominante individuen, zeloten, theologen of wetgevers, die met repressie hun invloed konden uitoefenen. Voor bronnen van homonegatieve houdingen verwijst geschiedkundig onderzoek immers steeds naar specifieke personen, ook al belandde hun retoriek vervolgens in kerkelijke en burgerlijke regelgeving (zie de net vermelde literatuur). Die moralisten focusten op zonde, enerzijds bestraffend vanuit een gelijkstelling van homoseks met misdaad, anderzijds uit oprechte bekommernis voor zielenheil. Hun gedrevenheid zorgde voor intolerantie en vonnissen, exponentieel in bepaalde periodes en regio's. Vanaf de Reformatie gold de persecutie vooral in protestantse middens (Cocks 2017; Noordam 1995; Puff 2003; Wiesner-Hanks 2014).

Veroordeling vergt rechtvaardiging en precisie, wat een derde thema inleidt: het toenemend discursief proces over seks sinds de late middeleeuwen. Het moreel-theologisch verweer tegen homofilie ontwikkelde argumenten rond natuurlijkheid en plicht tot procreatie. Biecht, bekering en gerechtszaken ver-eisten het detail van seksuele daden om ze te kunnen afwegen op ernst en straf. Het hyperoniem *sodomie* kon, volgens de plaats en de periode, verwijzen naar intieme homo-vriendschap zonder seks, naar elke seksuele daad die procreatie verhinderde, naar elke vorm van homoseks, naar masturbatie, incest, bestialiteit of enkel naar anale seks, maar ook tussen hetero's, en dan nog met een verschil tussen interne of externe zaadlozing (Bredbeck 1991; Gilbert 1981; Hobson 2016, xiv-xx; Martin 2008, 54-55). Zoals Foucault aantoonde: hoe meer men seks reprimeerde, hoe meer het bevraagd en beschreven werd. Onderliggend laat moraal ook voyeurisme en pornografie toe. Tegelijkertijd zijn kerkelijke houdingen door nieuwe inzichten en onder sociale druk geëvo-lueerd, wat vanaf de jaren 1970 eveneens een massa studies heeft opgeleverd.

Een vierde thema behelst het effect van de kerkelijke afkeuring op de attitudes van gelovigen. Vroegere bevolkingen kan men niet meer bevragen, maar vanaf de jaren 1960 beginnen de sociologische surveys naar die attitudes. Al spoedig blijkt dat religiositeit een determinerende factor voor afkeer van homoseksualiteit is (Glenn & Weaver 1979; Levitt & Klassen 1976; Nyberg & Alston 1977). Recente studies blijven dit bevestigen (onder meer Adamczyk & Pitt 2009; Janssen & Scheepers 2018; Van den Akker, Van der Ploeg &

Scheepers 2013; Whitley 2009). Bijkomende factoren voeden vooroordelen en homofobie. Zo stigmatiseert de stelling dat homoseksualiteit een gekozen gedrag is de homo als moedwillige zondaar die bekering moet nastreven (Haslam & Levy 2006; Whitley & Kite 2006, 234–237). Kerkleiders die op traditionele waarden en gehoorzaamheid drukken werken meer afwijzing in de hand (Janssen & Scheepers 2018; Oyamoto e.a. 2017; Whitley & Lee, 2000). Gelovigen ervaren de homo dan als een bedreiging voor hun gemeenschap, familie en zelfs hun fysieke persoon (Cottrell & Neuberg 2005). Het effect op de gelovige homoseksueel zelf is destructief (zie studies verder in dit artikel vermeld).

De vier voornoemde thema's lopen in zekere mate chronologisch: de oorspronkelijke tolerantie wordt verbannen door moralisten die dan hun veroordeling moeten rechtvaardigen en uitvoeren, waarbij vervolgens homo-afkeer veralgemeend wordt. Op de achtergrond heerst constant een vijfde thema: wat bepaalt homo-identiteit? Historici en sociologen namen John Boswells schijnbaar essentialisme op de korrel: zijn beschrijvingen geven immers de indruk dat er al lang vóór de negentiende eeuw een besef van homo-identiteit bestond. De critici verkiezen een sociaal-constructivistische visie die een trage ontwikkeling naar dat besef markeert: pas in de achttiende eeuw zou het begrip 'seksualiteit' gegroeid zijn en pas in de negentiende eeuw maakte medicalisering een biologische *species* van de homoseksueel (Halperin 1998; Laqueur 1992; Stein 1992). Baanbrekend was het 'Kinsey rapport' van 1948 dat een glijdende schaal van uitsluitend heteroseksueel naar uitsluitend homoseksueel populariseerde (Kinsey, Pomeroy & Martin 1948). Die uiteenlopende visies over homo-identiteit in het verleden vloeiden vervolgens over in het wetenschappelijk debat over 'nature', als biologische uitleg voor geaardheid, versus 'nurture' dat homoseksualiteit als een sociocultureel product verklaart. Voor religie heeft dat debat een morele dimensie rond zonde en vrije wil: homoseksualiteit moet een 'nurtured' product zijn en is dus overwinbaar (Dallas & Heche 2010; Jones & Yarhouse 2009; Sprinkle 2015).

Het is in dit historisch-sociologisch kader dat de mormoonse kerk een interessante casus vormt. In welke mate komen de hiervoor genoemde thema's erin terug of wijken ze af, met name de stap van aanvaarding van homorelaties naar afkeur, de impact van individuele opinies die regels worden en vervolgens ontaarden in repressie en autoritarisme, het discursief proces dat post factum het beleid moet rechtvaardigen en mogelijk later aanpassen, het effect op de gelovigen, en de strijd tussen essentialisme en constructivisme of tussen 'nature' en 'nurture'? Wat de mormoonse casus bijzonder maakt, is dat we

de ontwikkelingen als in een laboratorium met één goed afgebakend object over een relatief korte periode kunnen volgen. De nog recente geschiedenis van het mormonisme is immers nauwkeurig gedocumenteerd en de kerkelijke structuur is strak eenvormig en monocratisch, ook al zijn kerkleden nu wereldwijd verspreid. Tegelijkertijd interageren mormonen met de buitenwereld: in welke mate volgen zij externe trends of kunnen zij invloed op anderen uitoefenen? Uiteraard zijn parallellen met ontwikkelingen in andere kerken evident, maar die ook nog aanduiden zou ons te ver leiden.

We schetsen het onderwerp chronologisch als invalshoek voor het volgen van de thema's. Omdat precies de impact van dominante individuen doorslaggevend is, gebruiken we als primaire bronnen de uitspraken van mormoonse kerkleiders zelf, verder toegelicht door persartikels en door verwijzingen naar voornamelijk sociologische studies. Wat termen betreft, geschikt in historisch perspectief is de globale term *homo*, zowel als substantief als adjectief. Nadeel is dat het de indruk geeft het lesbische luik te verwaarlozen, terwijl het wel, zij minder expliciet, deel is van de meeste benaderingen. In de hedendaagse context gebruiken we voor personen het acroniem *lgbt*.¹ In de tekst verwijzen 'de kerk', 'kerkleiding' en 'kerkleiders' steeds naar het mormonisme, tenzij verduidelijking nodig is.

Mormonisme in een notendop

In 1830 stichtte Joseph Smith de mormoonse kerk in de V.S. – officieel de Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste Dagen.² Het mormonisme dekt ook afsplitsingen, maar die blijven hier buiten beschouwing. Sinds 1847 heeft de kerk haar centrum in Salt Lake City, Utah, in het westen van de Verenigde Staten. Tot 1890 kende de kerk polygamie, waarvan het marginaal imago haar nu nog achtervolgt. Vanaf 1900 zorgde zendingswerk voor internationalisering: van de huidige zestien miljoen leden woont meer dan de helft buiten de V.S. Europa stagneert met een half miljoen leden in een veertigtal landen. Eind 2017 telde de kerk in Nederland officieel 9132 leden, Vlaanderen 2146. Wereldwijd is ongeveer een derde van de leden praktiserend. Voor Europese landen vermoedt men een gemiddeld activiteitsratio van een 20% (Stewart 2016), maar de kerk maakt die cijfers niet bekend.

De kerk is sterk hiërarchisch georganiseerd. Aan de top staat het Eerste Presidium: de kerkpresident (of 'de profeet') met twee raadgevers; naast hen een raad van twaalf 'apostelen'. Het zijn allen gehuwde mannen die, na een professionele carrière, voor de rest van hun leven tot die selecte groep

geroepen worden. Hun gemiddelde leeftijd is thans 75 jaar. Op één na zijn het Amerikanen. Allen zijn blank. De huidige kerkpresident, Russell M. Nelson, voormalig hartchirurg, is 94. Hun boodschappen, gebracht via een semestriële conferentie die wereldwijd online gevolgd kan worden en via een maandblad in een vijftigtal talen, zijn bepalend voor het gedachtegoed van de kerkleden. Alle teksten zijn online beschikbaar (lds.org/general-conference).

Geografisch vertakt de organisatie in 'gebieden', elk ingedeeld in 'ringen' (diocesen), elk met een tiental 'wijken' (parochies). Er zijn een 30.000 wijken in de wereld. Daarvan zijn er 22 in Nederland en 4 in Vlaanderen, wat door samenvoelingen bijna de helft minder is dan enkele jaren geleden. Alles gebeurt overal identiek. Het centrum van de wijk is een sober, multifunctioneel kerkgebouw. De zondagse 'avondmaalsdienst' lijkt op een rustige protestantse kerkdienst. Godsdienstonderricht in klasjes en sociale activiteiten maken het gebouw dan weer tot een drukke bijenkorf. De kerk telt geen beroepsclerus. Alle mannelijke leden krijgen het 'priesterschap' vanaf twaalf jaar, met graden volgens leeftijd. Ringen en wijken draaien volledig op vrijwilligers, zowel mannen als vrouwen, die 'geroepen' worden voor een taak in de sterk gestructureerde organisatie. Een wijk wordt geleid door een bisschop. Ook zijn taak is tijdelijk, een vijftal jaar. De leden 'ondersteunen' elke 'roeping' door handopsteking, wat nagenoeg altijd unaniem gebeurt. De druk op gehoorzaamheid en participatie is groot. Muziek, sport en dans horen tot het gemeenschapsleven. Hoewel conservatief qua moraal, is de kerk progressief in haar nadruk op hoger onderwijs en maatschappelijk succes. Ze beheert een financieel imperium waarbij welzijnszorg en humanitaire hulp een belangrijke plaats innemen. Tot de kerkleden behoren industriële en politieke prominenten met veel invloed. In 2012 was de mormoon Mitt Romney presidentskandidaat voor de Republikeinen. Hoewel mormonen maar 2% van de Amerikaanse bevolking uitmaken, is hun gewicht in de V.S. vrij beduidend.

Leerstellig is het mormonisme complex want ook dynamisch: sommige vroegere leerstellingen gelden thans niet meer en verandering blijft mogelijk. Uiterst summier: de kerk beschouwt zichzelf als de 'herstelde kerk' van Christus. De leer is in grote lijnen christelijk, met de Bijbel als richtsnoer, Jezus als Verlosser, doop (door onderdompeling) en geloof in de opstanding. Maar met significante eigenheden: bijkomende Schriftuur (in het bijzonder het *Boek van Mormon*); geloof in een lichamelijke God (met naast hem een hemelse Moeder over wie de leer niet uitweidt); geloof in een voorbestaan; huwelijk voor de eeuwigheid waarbij het echtpaar goddelijk kan worden; voor overledenen plaatsvervangende verordeningen (vandaar genealogie). Voor

huwelijk en voor plaatsvervangend werk gaan mormonen naar ‘de tempel’, een statig gebouw waar enkel waardige leden met een ‘tempelaanbeveling’ binnen mogen. Die krijgen ze als ze trouw geloven en ‘de geboden onderhouden’, waaronder kuisheid (geen seks buiten het huwelijk), het geven van tienden en leven naar het ‘Woord van Wijsheid’ (geen alcohol, tabak, koffie en thee). Het geloof in ‘levende openbaring’ maakt dat kerkleiders leringen en standpunten kunnen bijsturen, wat ook blijkt: voorbehoedsmiddelen zijn niet meer verboden want seks mag nu binnen het huwelijk ook als uiting van liefde; abortus kan nu in geval van incest, verkrachting of levensgevaar voor de moeder.

Naast de officiële kerk leeft er ook een ruim ‘onafhankelijk mormonisme’ met mormonen in academische organisaties, tijdschriften en websites die het eigen geloof en de kerkwerking ook kritisch analyseren. Zij rekenen op hun suggesties als ‘opwaartse openbaring’ naar de topleiders toe, wat *de facto* ook gebeurt ook al wordt het van hogerhand zelden toegegeven.

Onze bijdrage heeft een sterke Amerikaanse focus. De concentratie van leiderschap en leden in het Amerikaanse westen maakt dat onvermijdelijk. Maar de monocratische structuur en informatiestroom van de kerk zorgen ervoor dat in elke wijk wereldwijd dezelfde instructies en boodschappen gelden. De kerk biedt geen ruimte voor lokale aanpassingen aan de regels. Het leidt tot een zekere ‘Amerikaanse mormonisering’ van kerkleden in andere landen en culturen (Decoo 2013).

Hoe kerkleiders pas laat homofobe bakens bepaalden

Mormoonse kerkleiders hebben meer dan een eeuw lang – van 1830 tot 1950 – nagenoeg geen aandacht aan ‘sodomie’ gegeven. Het Boek van Mormon en andere teksten uit de beginperiode zeggen niets over het onderwerp. Kerkleiders benaderden seks als fertiliteit in de patriarchale rol van de vader en de moederrol van de vrouw, tot 1890 bovendien uitvergroot in de polygamie die zij als het beste sociaal model verdedigden. Homosociale vriendschappen en relaties werden openlijk gewaardeerd. Elkaar als mannen teder vasthouden zie je in foto’s van sportteams en schoolklassen tot in de jaren 1940. Bekendste voorbeeld werd dat van Louie Felt en May Anderson, respectievelijk 33 en 19 jaar oud in 1883. Gedurende bijna veertig jaar waren die twee prominente vrouwen deel van het algemeen bestuur van het kerkelijk Jeugdwerk. Hun liefde werd bezongen in het kerktijdschrift *The Children’s Friend* met

onder meer de zin ‘There never were more ardent lovers than these two.’ Zij leefden samen en deelden hetzelfde bed (Quinn 1996). In de eerste helft van de twintigste eeuw bleven kerkleiders opvallend stil over homoseksualiteit, hoewel het thema de wereld beroerde. In Amerikaanse en Europese grootsteden bloeide immers een openlijke homoseksuele subcultuur, met schandalen rond prominenten. In vele landen voedde het een conservatieve tegenreactie, met verscherpte wetten tegen sodomie. In het Amerikaanse westen bleef het mormoonse wereldje nog vrij geïsoleerd, beheerst door eigen regels en sociale controle.

In 1946 vernam de kerkleiding dat de prominente kerkpatriarch Joseph Fielding Smith II een relatie met een 21-jarige jongeman had. Het bleek ook niet de enige homorelatie in zijn leven. De leiding hield het geval binnenskamers, deed hem wel zijn ontslag als patriarch indienen wegens ‘langdurige ziekte’ en verbande hem tijdelijk uit Utah. Ook in enkele gelijkaardige gevallen bij kerkelijke werknemers was discreet ontslag de oplossing (Bergera 2012).

In 1950 kwam in de V.S. het mccarthyisme op gang met zijn golf van anti-communistische vervolgingen. In de filmindustrie moest vooral Hollywood het ontgelden, dat ook als haard van homoseksuelen werd aanzien. In het zog van het mccarthyisme ontstond aldus een veel grotere hetze tegen homoseksuelen, de zogenaamde ‘lavender scare’ – *paniek voor paars-roos*, de kleur van homo’s (Johnson 2009). Ook mormonen namen het anticommunistisch en homofobisch discours over. In 1952 predikte Reuben Clark, lid van het Eerste Presidium en uitgesproken anticommunist, over homoseksuele daden als ‘the crimes for which Sodom and Gomorrah were destroyed’ (Clark 1952, 793). In het toonaangevende *Mormon Doctrine* verklaarde apostel Bruce McConkie dat homoseksualiteit een van Lucifers belangrijkste middelen is om zielen naar de hel te voeren (McConkie 1958, 496).

De seksuele revolutie van de jaren 1960 deed mormoonse kerkleiders verkrampen. Apostel Spencer Kimball kreeg de opdracht homoseksuelen te ‘helpen’. Hij beschreef homoseksualiteit als ‘the abominable and detestable crime against nature’ – een frase uit de zestiende eeuw (Kimball 1964, 14). ‘Helpen’ betekende gays tot het *natuurlijke* doen terugkeren door bekering, gebed, vasten, mannelijk gedrag en een heterohuwelijk. In 1969 verscheen Kimballs *Miracle of Forgiveness*, een boek dat veertig jaar lang toonaangevend zou zijn. Twee hoofdstukken zijn gewijd aan ‘the diabolical crimes of sexual impurity’. Die misdaden zijn ‘de ergste zonde na moord’ en gaan van masturbatie tot elke ‘onnatuurlijke’ seksuele daad. Kimball weerspiegelde de tijdsgeest. De

Amerikaanse overheid aanvaardde geen openlijke homoseksuele ambtenaren of militairen. Antisodomie-wetten in elke Staat rechtvaardigden ruwe politieoptredens tegen homo's. De psychiatrie beschouwde homoseksualiteit als een mentale stoornis die dwangmatig genezen kon worden. Kimball vertaalde dit in een religieus kader en verschilde daarin niet van andere conservatieve christenleiders (Herman 2007; White 2007; Williams 2013). Tegelijk handelde hij bekommerd. In een brochure voor lokale kerkleiders schrijft hij over lgbt's: 'Such folks are generally lonely and sensitive ones. They must not be unduly embarrassed. Their repentance and reformation cannot be forced – it can come only by kind persuasion'. De tekst vraagt lokale leiders om met het grootste geduld het kerklid langdurig te helpen 'to cure himself and become normal again' (Church of JC LDS 1970).

Voor de jaren 1970 en 1980 geldt eveneens het bredere Amerikaanse kader. De prille homobeweging die haar bestaansrecht probeerde te vestigen kreeg een massale reactie van conservatieve christenen tegen zich. Samen met de strijd tegen abortus mondde dit uit in de Moral Majority en haar invloed op de Republikeinse partij (Fetner 2008). Mormoonse kerkleiders namen de polariserende retoriek over. Homoseksualiteit zat stevast bij de lijst der gruwelen – 'fornication, adultery, homosexual acts, abortion, or other infractions of the moral code' (Tanner 1973, 124).

In 1973 haalde de American Psychiatric Association homoseksualiteit uit de lijst van pathologische aandoeningen. Men begon over 'geaardheid' te spreken. Het leidde tot hevige controverses vanuit religieuze hoek. In 1978 gaf apostel Boyd Packer de beruchte toespraak 'To the one' – tot die éne homo ergens in de massa. Volgens Packer kan God geen zondige geaardheid in de mens leggen; zonde begaan is een vrije keuze. De oorzaak van homoseksualiteit is dus egoïsme, namelijk de weigering om onzelfzuchtig een gezin te willen stichten. Packers tekst werd als brochure uitgegeven. Net zoals Kimballs *Miracle of Forgiveness* zou de publicatie velen jarenlang overladen met schuldgevoelens.

In de jaren 1980 wijzigde die retoriek langzaamaan onder invloed van een nieuwe realiteit: homo's traden uit de schaduw als gewone mensen en meer instanties namen hun verdediging op. Mormoonse psychologen en psychiaters reageerden om te waarschuwen tegen de eenzijdige benadering van de kerk (verwijzingen in Phillips 2005, 33–34). Apostel Gordon Hinckley bracht daarop enige nuancering door het Augustinus-onderscheid te maken tussen de zondaar die men moet liefhebben en de zonde die men moet haten: de zondige homo bleef schuldloos zolang hij geen homodaad stelde (Hinckley 1987).

Het dubbelspoor vanaf de jaren 1990

Omstreeks 1990 begon een nieuwe periode met twee invalshoeken. Enerzijds raakte de kerkleiding verwickeld in een verbeten strijd tegen het homohuwelijk, wat homofobie aanwakkerde, anderzijds verwoordde ze meer openbaar begrip voor lgbt's en nam daartoe initiatieven.

De strijd tegen het homohuwelijk: a holy war

De inzet van enkele mormoonse kerkleiders tegen het homohuwelijk was in 1990 in Hawaii begonnen. Een coalitie van kerken vormde zich als 'christelijk rechts' tegen de eerste Amerikaanse poging van legalisering van het homohuwelijk. De katholieke kerk was er de spil van. Lokale mormoonse kerkleiders vonden het een kans om zich te profileren als bondgenoten en boden de coalitie de hulp van juridische en academische experts aan. In februari 1994 riep het Eerste Presidium de kerkleden wereldwijd op om zich te engageren tegen het homohuwelijk. De pers vroeg of de mormonen zich op een 'holy war' aan het voorbereiden waren (Carter 1994). Als deel van haar strategie publiceerde de kerkleiding in 1995 de korte tekst 'The Family: A Proclamation to the World', die de patriarchale rol van de vader en de moederrol van de vrouw in het heterohuwelijk scherp stelde. Na acht jaar juridische strijd in Hawaii beslechtte een volksreferendum dat enkel het heterohuwelijk mocht. De kerk had hiervoor maximaal middelen en mensen ingezet (Christiansen & Kresnak 1998; Morris 1997; Prince 2019).

Ook in andere Staten waar het homohuwelijk op de agenda kwam, zette de kerkleiding zich succesvol in om het tegen te houden. Zo ondersteunde ze in 2000, samen met andere kerken, het Californisch volksreferendum, 'Proposition 22', dat de huwelijkswetgeving verduidelijkte als enkel mogelijk tussen man en vrouw. Duizenden mormoonse vrijwilligers zorgden voor geld en propaganda. Net als in Hawaii slaagden ook hier de kerken in hun opzet. 'Prop 22' haalde het met 61% van de stemmen. Het werd echter juridisch aangevochten en in mei 2008 ongrondwettelijk verklaard: homokoppels mochten toch trouwen. In zes maanden tijd huwden zeventienduizend homo- en lesbische koppels in Californië (Klarman 2012, 120).

De tegenstanders van het homohuwelijk reageerden met een nieuw volksreferendum om nu in de grondwet zelf van Californië de zin – 'Only marriage between a man and a woman is valid or recognized in California' – op te nemen. Dat werd 'Proposition 8', kortweg 'Prop 8', waarover gestemd kon worden op 4 november 2008, de dag van de Amerikaanse presidentsverkiezing. Prop 8 wilde niet alleen het heterohuwelijk als enig geldig instellen, maar

zou daarmee ook duizenden homohuwelijken ongeldig maken. Katholieken, orthodoxe joden, evangelische christenen en mormonen sloegen de handen in elkaar om Prop 8 te doen slagen. Over heel de V.S. en daarbuiten werd deze zaak gevolgd. Als Prop 8 faalde, wat de peilingen voorspelden, zou dat weer een mijlpaal zijn in de strijd voor homorechten wereldwijd.

Met de precisie van een grootschalig militair plan mobiliseerde de kerk haar 750.000 leden in Californië voor een maandenlange, ongeziene deur-tot-deur- en telefooncampagne. Officieel gebeurde het buiten de kerk via de organisatie 'Protect Marriage'. De kerkleiders zorgden voor een golf van informatie waarom het homohuwelijk zo verwerpelijk was. Naast de religieuze en morele bezwaren vermeldden ze de dreigende gevolgen indien Prop 8 het niet zou halen: ouders zullen hun kinderen niet meer volgens hun normen mogen opvoeden; de maatschappij zal steeds vijandiger worden tegenover normale huwelijken; instellingen en mensen die tegen het homohuwelijk zijn, zullen beboet worden en sociaal uitgesloten; op school zullen kinderen leren dat het homohuwelijk evenwaardig is; kerken zullen hun belastingvrijstelling verliezen. Het draaide allemaal om het verdedigen van 'religious freedom' (Stack 2008). Niet alle mormonen waren het eens met Prop 8 noch met de druk die de kerkleiding op de leden uitoefende. Het veroorzaakte diepe breuken binnen de lokale congregaties en binnen families.

Prop 8 werd het duurste referendum ooit op Staatsniveau. Aangevuurd door de kerkleiding droegen mormonen een twintig miljoen dollar bij, wat vooral in de laatste dagen van de campagne cruciaal bleek voor tv-advertenties (McKinley & Johnson 2008; Youn 2013). Op 4 november 2008 haalde Prop 8 het met 52,2% van de stemmen. De kerkleiding kreeg echter geen tijd om haar overwinning te vieren. De paar weken voor de verkiezingsdag was het ene persartikel na het andere al begonnen de massale inzet van de mormoonse kerk te onthullen. Toen de uitslag bekend raakte richtte de woede van het pro-homo-kamp zich tegen de kerk. In de week na 4 november betoogden duizenden mensen tegen de mormoonse kerk aan haar tempels in Los Angeles en in Salt Lake City (Stack & Ravitz 2008). Op 14 november gaf een hoofdartikel in de *New York Times* in detail weer wat de kerk de maanden ervoor gedaan had in Californië (McKinley & Johnson 2008). De dag erna betoogden vele duizenden in honderden Amerikaanse steden tegen de kerk, ook in Canada, Engeland en Australië (Klarman 2012, 124). De inbreng van de kerk rond Prop 8 zou stof leveren voor bijna tweeduizend persartikelen en juridische analyses (Youn 2013, 2111). Prop 8 werd haar stigma van homofobie.

Na die PR-nachtmerrie besloot de kerkleiding haar leden niet meer massaal te mobiliseren in de onderscheiden Staten waar controverses woedden. Haar activisme tegen het homohuwelijk liet ze echter niet varen. Ze zorgde voor ‘amicus briefs’ – juridische steunbetuigingen en getuigenissen in processen over het homohuwelijk. Ze reageerde telkens met afwijzende publieke verklaringen wanneer er ergens weer een stap in het voordeel van het homohuwelijk werd gezet. Tot op heden, ook al werd het homohuwelijk in 2015 voor de hele V.S. goedgekeurd, blijven kerkleiders zoals Dallin Oaks het veroordelen in conferentietoespraken. Anderzijds ondersteunde de kerkleiding wel enkele antidiscriminatie wetten in Utah, eerst in 2009, vervolgens in 2015: in nauw omschreven omstandigheden mogen werkgevers en verhuurders lgbt’s niet discrimineren omwille van hun geaardheid (kerken mogen het echter wel). De wetgevers, in Utah voor 90% mormoons, keurden die beperkte maatregelen goed omdat de kerk groen licht gaf. Volgens Klarman (2012, 212) was die steun strategisch: ‘... embracing lesser protections for gay rights can be a means by which gay marriage opponents seek to ameliorate a reputation for homophobia’.

Even werd gehoopt dat de kerkleiding, door haar steun aan antidiscriminatie, zich ook intern soepeler zou opstellen. Maar in november 2015 vaardigde ze nieuwe regels uit. Kerkleden die een homohuwelijk aangaan worden per definitie ‘afvalligen’, wat excommunicatie impliceert. Kinderen in zo’n gezin mogen pas na hun 18 jaar gedoopt worden (de standaardleeftijd is 8 jaar) en dan nog alleen maar op voorwaarde van het verlaten van het ouderlijk huis en van verloochening van de levensstijl van hun ouders. Deze regels veroorzaakten wereldwijd beroering onder kerkleden die steeds meer, zoals overal in de westerse maatschappij, homorechten gingen erkennen. Duizenden kerkleden gaven hun lidmaatschap op (Goodstein 2015; Levin 2016). Geconfronteerd met die reacties en met een toename van zelfmoorden herriep de kerkleiding de nieuwe regels in april 2019, zonder echter tot erkenning van het homohuwelijk over te gaan.

Waarom verzetten kerkleiders zich zodanig tegen het homohuwelijk dat ze het zelfs niet-leden niet gunnen? Zeker geldt de moreel-religieuze afkeer van homoseksualiteit. Surveys tonen dat de mate van geloofsovertuiging overeenstemt met de mate van afkeer van homo’s en van homohuwelijk (zie o.m. Finlay & Walther 2003; Whitehead 2010). Daarnaast weegt een typisch mormoonse factor door: de doctrine dat het traditioneel gezin ook in de eeuwigheid de norm is. Het homohuwelijk is de Satanische ontkenning ervan en moet dus bestreden worden. Een meer verborgen factor is politiek. Al van bij de

aanvang werd het mormonisme door andere kerken gehoord als een affreuzende afwijking. Na het opgeven van de polygamie in 1890 wilde de kerk respect en gelijkwaardigheid verdienen. Dat werd een lange weg. Door dezelfde standpunten te verdedigen als andere conservatieve kerken, toonde de kerkleiding dat ze een geallieerde kon zijn. Meer nog: ze beschikte over veel middelen en gedreven voetvolk voor het voeren van campagnes. Allianties met andere kerken zet de mormoonse PR dan ook graag in de verf. Een laatste factor draait om geld. Kerken genieten van belastingvrijstelling en van subsidies voor diensten zoals onderwijs, ziekenhuizen of gezinshulp. Moest het homohuwelijk wettelijk worden, dan vreesden kerkleiders het verlies van deze voordelen als hun diensten homokoppels zouden weigeren.

Meeleven zonder toegeven

In 1994 vermeldden nog een paar conferentietoespraken homoseksualiteit samen met andere gruwelen. Die benadering veranderde in 1995 met een hoofdartikel van apostel Dallin Oaks waarin hij 'same-sex attraction' zo begrijpend mogelijk analyseerde (Oaks 1995). In 1998 antwoordde kerkpresident Hinckley op een persvraag naar 'gays and lesbians': 'We love them as sons and daughters of God. They may have certain inclinations which are powerful and which may be difficult to control ... If they do not act upon these inclinations, then they can go forward as do all other members of the Church' (Hinckley 1998). De boodschap bleef wel het leren overwinnen van gevoelens door gebed, geloof, dienstbaarheid en ontwijking van verleiding. Zo kon een lgbt toch een gelukkig leven leiden. Dat laatste accent verschoof na 2000. De therapieën en de gemengde homo-hetero-huwelijken, die vroeger werden aangeprezen, hadden grotendeels gefaald (Beckstead & Morrow 2004; Schow e.a. 2004). Nu weerklonk steeds meer de boodschap van celibatair volhouden ondanks het lijden. Zo verscheen er in kerkelijke tijdschriften geregeld een artikel over 'same-gender attraction'. De titels typeren de toon en de inhoud: 'My battle with same-sex attraction' (Anonymous 2002); 'Compassion for those who struggle' (Anonymous 2004). Het gaat telkens om homo's (en een enkele lesbienne) die vertellen hoe zwaar hun strijd is, maar hoe wilskracht en geloof in de Heiland hen helpen vol te houden in een celibatair leven of zelfs in een gemengd huwelijk.

De kerkleiding verliet ook de stelling dat homoseksualiteit een persoonlijke keuze is. In 2006 gaven kerkleiders Dallin Oaks en Lance Wickman een interview over homoseksualiteit. Oaks verklaarde: 'The Church does not have a position on the causes of any of these susceptibilities or inclinations. Those are scientific questions – whether nature or nurture.' De regel blijft

echter beheersing: ‘But what we do know is that feelings can be controlled and behavior can be controlled. The line of sin is between the feelings and the behavior.’ Wickman bood troost door de aardse proeftijd te relativieren: ‘... same-gender attraction did not exist in the pre-earth life and neither will it exist in the next life. It is a circumstance that seems to apply right now in mortality, in this nano-second of our eternal existence’. Het perspectief belooft dat in het volgend leven een lgbt weer normaal zal zijn om alsnog een eeuwig huwelijk aan te gaan.

In december 2012 lanceerde de kerk de website ‘mormonsandgays.org’. De site biedt video’s en teksten aan met interviews, toespraken en getuigenissen om het standpunt van de kerk te ondersteunen. De nadruk ligt op begrip: ‘With love and understanding, the Church reaches out to all God’s children, including our gay and lesbian brothers and sisters.’ Naar ouders toe moedigt de kerk aanvaarding van hun homoseksueel kind aan. Maar de norm blijft: elke uiting van homoseksueel gedrag blijft verboden.

Vanuit de leefwereld van mormoonse lgbt’s

Op zestien miljoen mormonen zijn er, op basis van gebruikelijke ratio’s, minstens enkele honderdduizenden lgbt’s. Hiervan haakt iets meer dan de helft af uit actieve kerkdeelname, meestal als ze jongvolwassen zijn. Dat gaat vaak gepaard met een diepe identiteitscrisis, wanneer hun seksuele identiteit het wint van de religieuze. Voor hen die toch bij de kerk betrokken willen blijven zijn de uitdagingen even significant (Bradshaw e.a. 2015; Dahl & Galliher 2012; Dehlin e.a. 2015).

Na Solus, de steunende stemmen

In 1976 verscheen in het onafhankelijk mormoons tijdschrift *Dialogue*, onder de veelzeggende titel ‘Solus’, het anoniem getuigenis van een homoseksueel kerklid. Het was de eerste keer dat een mormoonse homostem in de openbaarheid trad. De zes pagina’s zijn schrijnend. Misbruikt als kind, op school gepest als ‘sissy’, heimelijk verliefd op een jongen, leerde hij zijn gevoelens te onderdrukken om te overleven, eerst als militair, vervolgens als zendeling voor de kerk. Dan volgde de enorme druk om te huwen, van familie, vrienden en lokale kerkleiders zonder dat ze iets over zijn geaardheid wisten – ‘an excruciating dilemma’. Na een nacht van pleiten met God, viel hij in slaap: ‘When I awoke I felt a tremendous peace. God would not require marriage of me in this life. I was still a child of God. I would live as exemplary a life

as possible and give all I had to the building up of the Kingdom, but I would never marry.' Het stuk eindigt in een mengeling van hoop en schuld: 'I know the Church is true and I want to remain loyal and active. I can only hope that He who welcomed to His side sinners, publicans and harlots will grant the same grace to me—and that His church will also' (Anonymous 1976).

In 1977 richtten enkele mormoonse homo's de groep 'Gay Mormons United' op, die nadien 'Affirmation' werd. In het begin werkten ze met schuilnamen om zich te beschermen. In de loop der jaren zou Affirmation uitgroeien tot een internationale organisatie die als sociaal en geestelijk toevluchtsoord fungeert voor mormoonse lgbt's, zowel nog actieve kerkleden als afhakers. Ze biedt praatgroepen, congressen, sociale media en publicaties. De nadruk ligt op aanvaarding en op diversiteit (website: affirmation.org). Als 'orthodoxer' alternatief werd in 1989 'Evergreen' gesticht voor lgbt's die de normen van de kerk willen volgen en daarvoor hulp zoeken. In 2014 sloot Evergreen zich aan bij North Star, een andere organisatie voor trouwe kerkleden (website: northstarlds.org). Beide websites bieden talrijke getuigenissen van lgbt's aan.

In 1987 wees de mormoonse psychiater Jan Stout, professor aan de University of Utah, op de biologische factor: homoseksualiteit is geen keuze. Hij benadrukte de grote diversiteit van lgbt's in de samenleving en ook in de kerk. Hij somde hun uitdagingen op als ze actief kerklid willen blijven: verwardheid, woede, schaamte, verdriet, depressie en zoektocht naar een oplossing. Enkelen slagen erin een redelijk leven te leiden, voor anderen blijft het traumatisch. Hij besloot met de vraag of het moreel verantwoord is om homoseksuelen te verbieden naar hun geaardheid te leven (Stout 1987). De mormoonse analist Wayne Schow gaf het antwoord: volgens hem zou Christus erkennen dat homoseksuelen dezelfde rechtmatige behoeften aan liefde hebben als enig ander. Dat betekent 'that gays would enter into monogamous, faithful relationships analogous to our ideal of heterosexual marriage. Ultimately, Christ would, I believe, judge each human relationship on its own merits' (Schow 1990).

Het pleidooi om lgbt's toe te laten een eigen relatie op te bouwen en als partners gelukkig te zijn is ook de rode draad van *No More Goodbyes: Circling the Wagons Around Our Gay Loved Ones*, van de mormoonse schrijfster Carol Lynn Pearson (2007). Het is een verzameling van aangrijpende verhalen en getuigenissen rond mormoonse lgbt's – over zelfmoorden, mislukte huwelijken en vervreemding, naast tal van positieve tegenhangers over liefde en geluk. Het honderdtal reviews over het boek in goodreads.com zeggen veel over de indruk die het boek maakte.

Ondertussen ontplooiden mormonen ook openbare initiatieven om lgbt's te steunen. Met honderden kerkleden marcheert 'Mormon Building Bridges' sinds 2012 mee in Prideparades (website: mormonsbuildingbridges.org). Onder de noemer 'Mama Dragons' nemen een paar duizend mormoonse moeders het op zich om voor het welzijn van hun lgbt-kinderen te strijden (website: mamadragons.org). In 2017 nam rockstar Dan Reynolds, de mormoonse leadzanger van de band 'Imagine Dragons', het initiatief voor een jaarlijks megafestival in Utah, genaamd 'LoveLoud', om mormoonse lgbt-jongeren beter te laten aanvaarden door hun families en de lokale gemeenschap (website: loveloudfest.com). In augustus 2018 bracht hij daarvoor 35.000 man op de been.

De zelfmoorden: het mes op de keel van de kerk

In april 2006 publiceerde *Deseret News*, het mormoons dagblad van Utah, een reeks artikelen over zelfmoord bij jongeren, onder de titel: 'Deadly taboo: Youth suicide an epidemic that many in Utah prefer to ignore'. Utah was de Amerikaanse Staat met het hoogste aantal zelfmoorden in de leeftijdsgroep van 15 tot 24 jaar. Lezersreacties legden het verband met kerk en homoseksualiteit: 'Gay people who grow up in a religious culture that they know from their earliest awareness condemns them, are very vulnerable to self-destruction'. Uit later onderzoek zou blijken dat mormoonse lgbt-jongeren tot vijfmaal meer tot zelfmoord geneigd zijn dan hetero's; niet-aanvaarding door het gezin of de gemeenschap verhoogt het risico achtmaal (Ryan & Rees 2012).

In mei 2012 bracht ook de krant *The Salt Lake Tribune* de zelfmoorden onder lgbt-jongeren in Utah onder de aandacht (Henetz 2012). In juni wijdde de kerkelijke *Deseret News* een hoofdartikel aan het probleem met een duidelijke titel: 'End the abuse of LGBT teens in Utah'. Uit een studie van Human Rights Campaign was gebleken dat 69% van lgbt-jongeren in Utah zich door de gemeenschap verworpen voelden, tegen 42% nationaal. In 2017 maakte het Utah Department of Health een onthutsend rapport bekend: in de periode tussen 2011 en 2015 was het aantal zelfmoorden in Utah met 141% gestegen in de leeftijdsgroep van 10 tot 17 jaar. Honderdvijftig jongeren waren uit het leven gestapt. Daarnaast werden 3695 pogingen geregistreerd (Utah Department of Health 2017). Zelfmoord was nu de eerste doodsoorzaak onder tieners in Utah. Het ratio zelfmoorden lag tweeënhalve maal hoger dan elders in de V.S.

'Can the LDS Church be blamed for Utah's LGBT suicides?' was de vraag die KUER, het radiostation van de University of Utah, op 25 juli 2018 behandelde, met inbreng van experts en betrokkenen (Hale 2018). Uiteindelijk

blijft zelfmoord een beslissing van het individu, maar externe factoren drijven tot die fatale beslissing. De decennialange veroordeling van homoseksualiteit door kerkleiders had een diepe homoafkeer ingeslepen, versterkt door hun gedreven openbare strijd tegen het homohuwelijk. Uit een studie van 278 lgbt-mormonen, van wie meer dan de helft actieve leden, bleek dat 89% onder hen aan de criteria voor posttraumatische stressstoornis beantwoorden. Tot hun meest stresserende gedachten over homoseksualiteit horen deze: de overtuiging dat ze zondig zijn; het besef dat ze niet zalig kunnen worden zonder heterohuwelijk; de angst voor Gods straf; de overtuiging dat meer geloof hun geardheid kan veranderen; de overtuiging dat hun alleen een celibaatsleven wacht (Simmons 2017). Mormoonse homojongeren lopen dan ook veel hogere risico's inzake zelfmoord (Ryan & Rees 2012). Empirisch onderzoek moet dus wel naar de mogelijke impact van het mormonisme op zelfmoord kijken (Barker, Parkinson en Knoll 2016; Knoll 2016).

De kerkleiding kon de mogelijke invloed van haar beleid op zelfmoorden niet zomaar afwijzen. In september 2016 opende ze een website voor preventie van zelfmoord— een erkenning van het probleem in eigen rangen: preventingsuicide.lds.org. In juli 2018 voegde ze daar nieuwe video's aan toe en de naam van de site werd versimpeld tot suicide.lds.org. Er blijkt grote hulpbereidheid uit, maar de negatieve houding jegens homoseksualiteit als factor van depressie of zelfhaat komt er niet ter sprake.

Nederlandstalige getuigenissen

Lgbt's zelf, zoals we hiervoor al 'Solus' citeerden, zijn de beste getuigen over hun ervaringen. Publicaties en websites met de stem van Amerikaanse lgbt-mormonen zijn talrijk (zie verwijzingen hiervoor). Het leek ons passend hier ook Nederlandstalige mormoonse lgbt's aan het woord te laten. In februari 2018 deden we een discrete rondvraag bij enkele goed bevriende Nederlandse en Vlaamse lokale kerkleiders om vertrouwelijk mormoonse lgbt's te kunnen interviewen. Dat gebeurde buiten het officiële circuit omdat de kerkleiding nagenoeg steeds afwijzend reageert op verzoeken voor onderzoek, zeker over een controversieel onderwerp. Het doel van het kwalitatief onderzoek werd omschreven als informatie-winning 'over gevoelens, incidenten, conflicten, reacties, en positieve en negatieve ervaringen rond homoseksualiteit in de mormoonse leefwereld'. Op een enkele homofobische reactie na, reageerden de aangeschreven personen positief. Maar het aantal hun bekende lgbt's bleek zeer klein, wat erop wijst dat de meesten zich niet outen, uitgaande van een statistische lgbt-aanwezigheid van 3 tot 10%. Ze kenden wel een aantal lgbt's die de kerk de rug hadden toegekeerd, maar we slaagden er nog niet in

contact met hen te leggen. Bij de actieve leden vonden we er tot nu vijf bereid om vertrouwelijk over hun situatie te vertellen. Wel opvallend was dan hun behoefte om uitgebreid hun verhaal via mail te doen. Onderstaande excerpten komen uit die gegevens die we als auto-etnografisch kunnen bestempelen. Zij verwoorden de spanning tussen seksuele en kerkelijke identiteit op dezelfde wijze als bij lgbt-geloofsgenoten in de V.S.

A, lesbienne, 53 jaar

Toen ik dertien was, ontdekte ik iets dat me diep verwarde. Ik dacht dat ik alle antwoorden in het mormonisme had, maar dat brokkelde af. Ik werd verliefd op een meisje. Ik had geen idee waar deze gevoelens vandaan kwamen. Ik probeerde antwoorden te vinden in de kerkliteratuur. Ik vond een pamflet over homoseksualiteit, 'Tot die ene' van Boyd Packer, en een boek, 'Het wonder der vergeving' van Spencer Kimball, die ik las en herlas. Ik ontdekte geschokt dat ik bijna net zo zondig als een moordenaar was omdat ik die gevoelens had. Ik las dat masturbatie die gevoelens veroorzaakte. Ik had geen idee wat masturbatie was en moest het opzoeken. Ik wilde deze gevoelens stoppen. Maar hoe? Ik wilde uiteindelijk terugkeren naar mijn hemelse Vader, maar zolang ik me op deze manier voelde, leek het een onmogelijke opdracht. Ik las dat ik mijn gedachten en gevoelens van homoseksualiteit moest onderdrukken en vervangen door dienstbaarheid, goede gedachten en lofzangen, en op een dag zou ik ervan genezen. Ik moest ook vasten en bidden. Ik las dat als ik geen bebloede knokkels had, geen builen op mijn hoofd en geen pijnlijke spieren, ik nog niet hard genoeg had geprobeerd om te worden genezen.

A deed al het mogelijke om haar gevoelens te overwinnen, ging op zending, huwde in de kerk, scheidde, verloor haar geloof, ging een lesbische relatie aan en werd geëxcommuniceerd. Na jaren hervond ze het geloof en keerde terug naar haar kerkelijke 'thuisbasis' waar zij thans vrede vindt.

B, homo, 50 jaar.

Ik ben gehuwd maar eigenlijk ben ik homofiel. Ik word al gedurende m'n gehele leven aangetrokken door mannen, en vice versa. Door het heersende taboe in de kerk, is het bijna niet bespreekbaar. Als broeder, vader, echtgenoot, is het een ramp om steun te vinden in de kerk bij het leiderschap hierover. Jaren en jaren worden gevuld met frustraties, ongelukkig zijn, mezelf helemaal wegcijferen, de enorme stress die het meebrengt om dit dagelijks te dragen, het verstoppert, wegdringen, aan de kant te schuiven, omdat het 'zo niet hoort' om homofiel te zijn, omdat het niet kan, niet natuurlijk is, tegen de wil van God is volgens de leringen en wat leiders en leden vinden, enz. Het is vooral uitermate vermoeiend, het zuigt je leeg,

doordat je jezelf weggeeft in dienen, anderen helpen, gelukkig maken, steunen, sterken, en wat we nog allemaal doen als kerklid, maar vooral als gelovig Christenmens. Uiteindelijk verlies ik geleidelijk aan m'n eigen ik, en word je gedwongen in het zijn van 'verschillende personen'.

B is nog steeds actief in de kerk.

C definieert zichzelf als 'vooral homo', 72, hetero gehuwd

Ik ben homoseksueel hoewel mijn vrouw zegt dat ik biseksueel ben (wat mij betreft zijn het maar hokjes; ik ben in de eerste plaats mens). Ik worstel daar al mijn hele leven mee – angst, depressies en paniekaanvallen... Mijn zeker weten dat er na dit leven nog meer is heeft mij gered. Ik denk dat ik er anders niet meer geweest zou zijn... Maar o, hoe goed kan ik begrijpen dat een mens het op een gegeven moment niet meer ziet zitten... Als het gaat over seksualiteit heb ik een duidelijke boodschap van de Heilige Geest ervaren. Ik leerde dat ik het plan van Zaligheid in het geheel moest bekijken en er geen onderdeel uit moest halen en daar alleen naar te kijken. Alle beginselen in het Evangelie hebben verband met elkaar. Daarom is het me duidelijk dat het beginsel kuisheid niet los gezien kan worden van de andere beginselen. Daarom is mijn overtuiging dat het hele plan van Zaligheid klopt en dat de homoseksuele daad niet past in het plan van God.

C is nog steeds actief in de kerk en wil graag andere lgbt's in de kerk helpen.

Besluit en blik op de toekomst

Terugkomend op de initiële vragen zien we dat het mormonisme de thema's en fasen van het bredere christendom in zijn houding jegens homoseksualiteit weerspiegelt, maar gebald over een kortere periode en met een hoge intensiteit. Wat het eerste thema betreft, tot de jaren 1940 bleven homofiele uitingen acceptabel. De kentering kwam er bruusk onder impuls van enkele dominante stemmen – het tweede thema – die zo'n veertig jaar lang, van de jaren 1950 tot '90, een mengeling van inquisitie, bekeringsdwang en zielenzorg uitdrukten. Het derde thema, de moreel-theologische justificatie van de afkeuring, vormde zich in dat spoor, eerst in de beklemtoning van de persoonlijke keuze om al dan niet homo te zijn, vervolgens in het krachtig stellen van de patriarchale rol van de vader en de moederrol van de vrouw in een heterohuwelijk waarvan eeuwige zaligheid afhangt. Verbetenheid van individuele leiders en politieke factoren deden de kerk zich vervolgens vastrijden

in de strijd tegen het homohuwelijk. Het effect van dit alles op gelovigen, het vierde thema, is acuut: homofobie bij conservatieve kerkleden en zelfmoorden van lgbt-jongeren. Zo werden kerkleiders gedwongen het vijfde thema – wat bepaalt homo-identiteit? – onder ogen te zien: ze erkennen nu wel die identiteit, tonen groeiend begrip, maar weigeren alsnog dat lgbt's ernaar mogen handelen. In dit alles interageren mormoonse leiders met de buitenwereld: zij laten zich door sociopolitieke factoren beïnvloeden en willen zich ook graag profileren als bondgenoot binnen het conservatieve christendom.

Zoals andere religies kampt het mormonisme met de spanning tussen het handhaven van principes en het toepassen van medeleven in een periode van groeiende acceptatie van lgbt's en homohuwelijk. Ook intern verhoogt de druk. Tussen 2014 en 2017 steeg onder Amerikaanse mormonen de ondersteuning van het homohuwelijk van 27 naar 40%, ondanks het standpunt van de kerkleiding. In de leeftijdsgroep tussen 18 en 29 steeg het van 43% naar 52% (Dallas 2018). In westerse democratieën zou die trend zich moeten blijven doorzetten (Abou-Chadi & Finnigan 2018; Ayoub & Garretson 2017). Zonder beleidswijzigingen zal het in de kerk wellicht nog meer spanningen en kerkverlating in de hand werken.

Hoe groot is de kans op beleidswijzigingen, zoals aanstelling van lgbt's in leiderschapsfuncties en aanvaarding van homokoppels? Al bij al hebben maar heel weinig kerkleiders met nadruk over homoseksualiteit gepredikt. De meeste kerkleiders hebben er nooit iets over gezegd. Het 'Algemeen Kerkelijk Handboek' geldt wel als officieel standpunt, maar dat bevestigt niet veel meer dan het principe van kuisheid: seks kan alleen binnen het heterohuwelijk. Van de huidige seniorleiders valt geen versoepeling te verwachten, maar niets sluit uit dat doorgroeiende leiders aanpassingen zullen voorstellen gelet op de maatschappelijke druk, het groeiend verlies van jongere leden en de zelfmoordproblematiek. Door het sterk hiërarchisch karakter van de kerk volstaat het dat nieuwe topleiders een 'aanpassing' doorvoeren. De mormoonse geschiedenis toont dat sociodoctrinale regels veranderlijk zijn, zelfs als ze eerst als onveranderlijk verdedigd werden. Als bekendste voorbeelden gelden het beëindigen van de polygamie in 1890 en het toekennen van het priesterschap aan zwarten in 1978. In dezelfde zin zullen volgens analisten ook de richtlijnen van de kerk ten overstaan van homoseksuelen wijzigen (Cook 2017; Eskridge 2016, 1261–1286; Schow 1990, 11).

Hoe zullen mormoonse lgbt's ondertussen verder binnen de kerk behandeld worden? De oproep van de kerkleiding om begrip en respect te tonen heeft ongetwijfeld effect hoewel het voor mormoonse ouders uitdagend blijft wanneer een kind zich out (Nielson 2017). De groeiende zichtbaarheid van

mormoonse lgbt's en de bespreekbaarheid van outing effenen de weg. In geval van 'overtredingen' hangt veel af van de persoonlijkheid van de lokale bisschop. In oneerbiedig mormoons jargon heet dit 'bisschopsroulette'. De bisschop kan immers een strak en voortvarend iemand zijn, of begrijpend en geduldig zijn of worden wanneer homoseksuele relaties zich voordoen in zijn wijk. Een bisschop wijzigt na ongeveer vijf jaar en dan kan ook de sfeer wijzigen. Maar welke ook de toestand, het gebrek aan een clerus met een progressieve opleiding maakt dat lgbt's weinig adequate steun en begeleiding krijgen.

Ten slotte hebben diepgelovige lgbt's zelf uiteenlopende meningen en verlangens. Prohomo-activisme lijkt voor progressieven de evidente weg, maar dient ook de lgbt's te respecteren die uit diepe overtuiging regels willen naleven, vaak ten koste van offers waar ze kracht uit putten. De religieuze mormoonse identiteit berust immers op een 'getuigenis' van de exclusieve waarheid van het 'herstelde evangelie', versterkt door opvoeding, traditie en familie. Niet zelden keert een mormoonse lgbt, na jaren van afhaken uit de kerk, toch terug naar zijn of haar sociale en geestelijke thuis (Cook 2017, 49; Jacobsen 2013, 238–252).

Noten

- 1 Van Dale aanvaardt naast *lhbt* (lesbisch, homoseksueel, biseksueel, transgender) ook het Angelsaksische *lgbt* (lesbian, gay, bisexual, transgender), waaraan dit artikel de voorkeur geeft. Ondertussen is daar *q* voor *queer* als paraplueterm bijgekomen en ook andere uitbreidingen. In het Engels blijft *gay* gebruikelijk, soms voor beide geslachten, soms voor mannen alleen, naast *lesbian* voor vrouwen. Als aparte conditie valt 'transgenderism' grotendeels buiten beschouwing hier, maar de letter *t* hoort nu eenmaal bij het acroniem.
- 2 Sommige kerkleiders drukken erop dat alleen de officiële naam van de kerk gebruikt mag worden, wat intern enigszins lukt, maar niet in de volksmond, de media en de academische literatuur: *mormoon* en *mormoons* zijn te ingeburgerd. De kerk biedt ook geen officieel bijvoeglijk naamwoord aan zoals *katholiek* of *protestants*.

Literatuur

- Abou-Chadi, T. & R. Finnigan (2018),
Rights for Same-Sex Couples and Public Attitudes Toward Gays and Lesbians in Europe, in: *Comparative Political Studies* (2018): DOI 0010414018797947.
- Adamczyk, A. & C. Pitt (2009),
Shaping Attitudes about Homosexuality: The Role of Religion and Cultural Context, in: *Social Science Research*, 38 (2), 338–351.

- Anonymous (1976),
Solus, in: *Dialogue: A Journal of Mormon Thought*, 10 (2), 94–99.
- Anonymous (2002),
My Battle with Same-Sex Attraction, in: *Ensign*, 32 (8), 49–51.
- Anonymous (2004),
Compassion for Those Who Struggle, in: *Ensign*, 34 (9), 58–62.
- Ayoub, P. M. & J. Garretson (2017),
Getting the Message Out: Media Context and Global Changes in Attitudes toward Homosexuality, in: *Comparative Political Studies*, 50 (8), 1055–1085.
- Barker, M., D. Parkinson & B. Knoll (2016),
The LGBTQ Mormon Crisis: Responding to the Empirical Research on Suicide, in: *Dialogue: A Journal of Mormon Thought*, 49 (2), 1–24.
- Beckstead, A. L. & S. L. Morrow (2004),
Mormon Clients' Experiences of Conversion Therapy: The Need for a New Treatment Approach, in: *The Counseling Psychologist*, 32 (5), 651–690.
- Bergera, G. J. (2012),
Transgression in the LDS Community: The Cases of Albert Carrington, Richard R. Lyman, and Joseph F. Smith, Part 3: Joseph F. Smith, in: *Journal of Mormon History*, 38 (1), 98–130.
- Boswell, J. (1980, re-ed. 2015),
Christianity, Social Tolerance, and Homosexuality: Gay People in Western Europe from the Beginning of the Christian Era to the Fourteenth Century, Chicago: University of Chicago Press.
- Bradshaw, W. S., T. B. Heaton, E. Decoo, J. P. Dehlin, R. V. Galliher & K. A. Crowell (2015),
Religious Experiences of GBTQ Mormon Males, in: *Journal for the Scientific Study of Religion*, 54 (2), 311–329.
- Bredbeck, G. W. (1991),
Sodomy and Interpretation: Marlowe to Milton, Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Brundage, J. A. (2009),
Law, Sex, and Christian Society in Medieval Europe, Chicago: University of Chicago Press.
- Cadden, J. (2013),
Nothing Natural Is Shameful: Sodomy and Science in Late Medieval Europe, Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press.
- Carter, M. (1994),
Same Sex Marriage: Are LDS Gearing Up for a Holy War?, in: *Salt Lake Tribune*, (March 26, 1994).
- Chapman, D. & D. Janes (eds.) (2018),
New Approaches in History and Theology to Same-Sex Love and Desire, New York, NY: Springer.

- Christiansen, J. & W. Kresnak (1998),
Mormons Give Big to Fight Same-Sex, in: *Honolulu Advertiser*, (October 24, 1998).
- Church of Jesus Christ of Latter-day Saints (1970),
Hope for Transgressors, Salt Lake City: The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints.
- Clark, J. R. (1952),
Home and the Building of Home Life, in: *Relief Society Magazine*, 39 (12), 790–795.
- Cocks, H. G. (2017),
Visions of Sodom: Religion, Homoerotic Desire, and the End of the World in England, C. 1550-1850, Chicago: University of Chicago Press.
- Cook, B. (2017),
What Do We Know of God's Will for His LGBT Children? An Examination of the LDS Church's Position on Homosexuality, in: *Dialogue: A Journal of Mormon Thought*, 50 (2), 1–52.
- Cottrell, C. A., & S. L. Neuberg (2005),
Different Emotional Reactions to Different Groups: A Sociofunctional Threat-Based Approach to 'Prejudice', in: *Journal of Personality and Social Psychology*, 88 (5), 770–789.
- Dahl, A. L. & R. V. Galliher (2012),
LGBTQ Adolescents and Young Adults Raised within a Christian Religious Context: Positive and Negative Outcomes, in: *Journal of Adolescence*, 35 (6), 1611–1618.
- Dallas, J. & N. Heche (eds.) (2010),
The Complete Christian Guide to Understanding Homosexuality, Eugene, OR: Harvest House Publishers.
- Dallas, K. (2018),
Mormons Stand Out from Other Faith Groups for Their Views on LGBT Rights, in: *Deseret News* (April 20, 2018).
- Decoo, W. (2013),
In Search of Mormon Identity: Mormon Culture, Gospel Culture, and an American Worldwide Church, in: *International Journal of Mormon Studies*, 6, 1–53.
- Dehlin, J. P., W. S. Bradshaw & K. A. Crowell (2015),
Navigating Sexual and Religious Identity Conflict: A Mormon Perspective, in: *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 15 (1), 1–22.
- Eskridge, W. N. (2016),
Latter-Day Constitutionalism: Sexuality, Gender, and Mormons, in: *University of Illinois Law Review*, 2016 (4), 1227–1286.
- Ferguson, G. (2016),
Queer (re) Readings in the French Renaissance: Homosexuality, Gender, Culture, London: Routledge.

- Fetner, T. (2008),
How the Religious Right Shaped Lesbian and Gay Activism, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Finlay, B. & C. S. Walther (2003),
 The Relation of Religious Affiliation, Service Attendance, and Other Factors to Homophobic Attitudes among University Students, in: *Review of Religious Research*, 44 (4), 370–393.
- Foucault, M. (1976),
Histoire de la sexualité: La volonté de savoir, Paris: Gallimard.
- Gilbert, A. N. (1981),
 Conceptions of Homosexuality and Sodomy in Western History, in: *Journal of Homosexuality*, 6 (1–2), 57–68.
- Glenn, N. D. & C. N. Weaver (1979),
 Attitudes toward Premarital, Extramarital, and Homosexual Relations in the US in the 1970s, in: *Journal of Sex Research*, 15 (2), 108–118.
- Goodstein, L. (2015),
 New Policy on Gay Couples and Their Children Roils Mormon Church. *New York Times* (November 15, 2015).
- Hale, L. (2018),
 Can The LDS Church Be Blamed for Utah's LGBT Suicides? *KUER* (July 25, 2018). Online: <http://kuer.org/post/can-lds-church-be-blamed-utah-s-lgbt-suicides#stream/o>
- Halperin, D. M. (1998),
 Forgetting Foucault: Acts, Identities, and the History of Sexuality, in: *Representations*, 63, 93–120.
- Haslam, N. & S. R. Levy (2006),
 Essentialist Beliefs about Homosexuality: Structure and Implications for Prejudice, in: *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32 (4), 471–485.
- Henetz, P. (2012),
 Teen's Suicide Spurs Community to Face Gay Bullying in Northern Utah, in: *Salt Lake Tribune* (May 1, 2012).
- Herman, D. (2007),
The Antigay Agenda: Orthodox Vision and the Christian Right, Chicago: University of Chicago Press.
- Hinckley, G. B. (1987),
 Conference Address, in: *157th Annual General Conference, Official Report April 1987* (54–59).

- Hinckley, G. B. (1998),
Conference Address, in: *168th Annual General Conference, Official Report October 1998* (90–94).
- Hobson, C. (2016),
Blake and Homosexuality, Berlin: Springer.
- Jacobsen, J. (2013),
Mormon Women's Experiences with Same-Sex Sexuality (unpublished dissertation), University of Utah.
- Janssen, D.-J. & P. Scheepers (2018),
How Religiosity Shapes Rejection of Homosexuality across the Globe, in: *Journal of Homosexuality*, DOI: 10.1080/00918369.2018.1522809.
- Johnson, D. K. (2009),
The Lavender Scare: The Cold War Persecution of Gays and Lesbians in the Federal Government, Chicago: University of Chicago Press.
- Johnson, P. & R. M. Vanderbeck (2014),
Law, Religion and Homosexuality, London: Routledge.
- Jones, S. L. & M. A. Yarhouse (2009),
Homosexuality: The Use of Scientific Research in the Church's Moral Debate, Downers Grove, IL: IVP Academic.
- Kimball, S. W. (1964),
A Counselling Problem in the Church, Address to Seminary and Institute Faculty, Provo: Brigham Young University.
- Kimball, S. W. (1969),
The Miracle of Forgiveness, Salt Lake City: Bookcraft.
- Kinsey, A.C., W.B. Pomeroy & C.E. Martin (1948),
Sexual Behavior in the Human Male, Philadelphia: Saunders.
- Klarman, M. J. (2012),
From the Closet to the Altar: Courts, Backlash, and the Struggle for Same-Sex Marriage, New York: Oxford University Press.
- Knoll, B. (2016),
Youth Suicide Rates and Mormon Religious Context: An Additional Empirical Analysis, in: *Dialogue: A Journal of Mormon Thought*, 49 (2), 25–43.
- Kuefler, M. (ed.) (2006),
The Boswell Thesis: Essays on Christianity, Social Tolerance, and Homosexuality, Chicago: University of Chicago Press.
- Kuefler, M. (2018),
Homeropticism in Antiquity and the Middle Ages: Acts, Identities, Cultures, Christianity, Social Tolerance, and Homosexuality, in: *The American Historical Review*, 123 (4), 1246–1266.

- Laqueur, T. W. (1992),
Making Sex: Body and Gender from the Greeks to Freud, Cambridge: MA Harvard University Press.
- Levin, S. (2016),
 'I'm not a Mormon': Fresh 'Mass Resignation' over Anti-LGBT beliefs, in: *The Guardian* (August 15, 2016).
- Levitt, E. E. & A. D. Klassen Jr. (1976),
 Public Attitudes Toward Homosexuality: Part of the 1970 National Survey by the Institute for Sex Research, in: *Journal of Homosexuality*, 1 (1), 29–43.
- Martin, A. L. (2008),
An Erotic Philology of Golden Age Spain, Nashville, TN: Vanderbilt University Press.
- McConkie, B. R. (1958),
Mormon Doctrine, Salt Lake City: Bookcraft.
- McKinley, J. & K. Johnson (2008),
 Mormons Tipped Scale in Ban on Gay Marriage, in: *New York Times* (November 14, 2008).
- Morris, R. J. (1997),
 'What Though Our Rights Have Been Assailed': Mormons, Politics, Same-Sex Marriage, and Cultural Abuse in the Sandwich Islands (Hawai'i), in: *Women's Rights Law Reporter*, 18 (2), 129–203.
- Nielson, E. (2017),
 When a Child Comes Out in the Latter-Days: An Exploratory Case Study of Mormon Parents, in: *Mental Health, Religion & Culture*, 20 (3), 260–276.
- Noordam, D. J. (1995),
Riskante relaties: vijf eeuwen homoseksualiteit in Nederland, 1233-1733, Hilversum: Uitgeverij Verloren.
- Nyberg, K. L. & J. P. Alston (1977),
 Analysis of Public Attitudes toward Homosexual Behavior, in: *Journal of Homosexuality*, 2 (2), 99–108.
- Oaks, D. H. (1995),
 Same-Gender Attraction, in: *Ensign*, 25 (10), 7–14.
- Oaks, D. H. & L. B. Wickman (2006),
Same-Gender Attraction: An Interview with Elders Oaks and Wickman, Online: <https://www.mormonnewsroom.org/article/interview-oaks-wickman-same-gender-attraction>
- Oyamot, C. M. Jr, M.S. Jackson, E. L. Fisher, G. Deason & E. Borgida (2017),
 Social Norms and Egalitarian Values Mitigate Authoritarian Intolerance Toward Sexual Minorities, in: *Political Psychology*, 38 (5), 777–794.

- Pearson, C. L. (2007),
No More Goodbyes: Circling the Wagons Around Our Gay Loved Ones, Chicago: Pivot Point Books.
- Phillips, R. (2005),
Conservative Christian Identity and Same-Sex Orientation: The Case of Gay Mormons, New York: Peter Lang.
- Prince, G. A. (2019),
Gay Rights and the Mormon Church: Intended Actions, Unintended Consequences, Salt Lake City: University of Utah Press.
- Puff, H. (2003),
Sodomy in Reformation Germany and Switzerland, 1400-1600, Chicago: University of Chicago Press.
- Quinn, D. M. (1996),
Same-Sex Dynamics among Nineteenth-Century Americans: A Mormon Example, Urbana: University of Illinois Press.
- Ryan, C. & R. A. Rees (2012),
Supportive Families, Healthy Children: Helping Latter-day Saint Families with Lesbian, Gay, Bisexual & Transgender Children. Family Acceptance Project, San Francisco: San Francisco State University.
- Schow, W. (1990),
 Homosexuality, Mormon Doctrine, and Christianity: A Father's Perspective, in: *Sunstone*, 14 (1), 9–12.
- Schow, R., R. A. Rees, W. Bradshaw & M. Raynes (eds.) (2004),
The Persistence of Same Sex Attraction in Latter-day Saints Who Undergo Counseling or Change Therapy, Salt Lake City: Resources for Understanding Homosexuality.
- Simmons, B. W. (2017),
Coming Out Mormon: An Examination of Religious Orientation, Spiritual Trauma, and PTSD among Mormon and Ex-Mormon LGBTQQA Adults (unpublished dissertation), University of Georgia.
- Smith, B. R. (1994),
Homosexual Desire in Shakespeare's England: A Cultural Poetics, Chicago: University of Chicago Press.
- Sprinkle, P. (2015),
People to Be Loved: Why Homosexuality Is Not Just an Issue, Nashville, TN: Zondervan.
- Stack, P. F. (2008),
 Young Mormons Urged to Join Fight against Gay Marriage in California, in: *Salt Lake Tribune*, (October 9, 2008).

- Stack, P. F. & J. Ravitz (2008),
Thousands in Salt Lake City Protest LDS Stance on Same-Sex Marriagein: *Salt Lake Tribune*, (November 8, 2008).
- Stein, Edward (1992),
Forms of desire: Sexual Orientation and the Social Constructionist Controversy, New York: Routledge.
- Stewart, D. G. (2016),
Trends in LDS Member Activity and Convert Retention, in: *The Law of the Harvest*, Colorado Springs: Cumorah Foundation.
- Stout, R. J. (1987),
Sin and Sexuality: Psychobiology and the Development of Homosexuality, in: *Dialogue: A Journal of Mormon Thought*, 20 (2), 29–41.
- Tanner, N. E. (1973),
Conference Address, in: *143th Annual Conference, Report of Discourses, April 1973* (119–125).
- Traub, V. (2016),
Thinking Sex with the Early Moderns, Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press.
- Utah Department of Health (2017),
Utah Health Status Update: CDC Investigation Shows Youth Suicides in Utah Increasing, in: *Special Edition*, 4 (December), 1–3.
- Van den Akker, H., R. Van der Ploeg & P. Scheepers (2013),
Disapproval of Homosexuality: Comparative Research on Individual and National Determinants of Disapproval of Homosexuality in 20 European countries, in: *International Journal of Public Opinion Research* 25 (1), 64–86.
- Weeks, J. (2016),
What is Sexual History?, Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- White, H. R. (2007),
Homosexuality, Gay Communities, and American Churches: A History of a Changing Religious Ethic, 1944–1977 (unpublished dissertation), Princeton University.
- Whitehead, A. L. (2010),
Sacred Rites and Civil Rights: Religion's Effect on Attitudes toward Same-Sex Unions and the Perceived Cause of Homosexuality, in: *Social Science Quarterly*, 91 (1), 63–79.
- Whitley, Jr. B. E. (2009),
Religiosity and Attitudes toward Lesbians and Gay Men: A Meta-analysis, in: *International Journal for the Psychology of Religion*, 19 (1) 21–38.
- Whitley, Jr. B. E. & M. E. Kite (2006),
The Psychology of Prejudice and Discrimination, Belmont, CA: Wadsworth.

Whitley, Jr. B. E. & S. E. Lee (2000),

The Relationship of Authoritarianism and Related Constructs to Attitudes Toward Homosexuality, in: *Journal of Applied Social Psychology*, 30 (1), 144–170.

Wiesner-Hanks, M. (2014),

Christianity and Sexuality in the Early Modern World: Regulating Desire, Reforming Practice, London: Routledge.

Williams, D. K. (2013),

Sex and the Evangelicals: Gender Issues, the Sexual Revolution, and Abortion in the 1960s, in: Schäfer, A. R. (ed.), *American Evangelicals and the 1960s*, Madison: University of Wisconsin Press, 97–120.

Youn, M. (2013),

Proposition 8 and the Mormon Church: A Case Study in Donor Disclosure, in: *George Washington Law Review*, 81, 2108–2154.

Zeikowitz, R. E. (2016),

Homoeroticism and Chivalry: Discourses of Male Same-sex Desire in the 14th Century, Berlin: Springer.